

יט אברהם אל-האלהים לו ישמעאל יחיה לפניך: ויאמר אלהים אבל שרה
 אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקמתי את בריתי אתו לברית
 כ עולם לזרעו אחריו: ולישמעאל שמעתיך הנה בברכתי אתו והפריתי אתו
 כא והרביתי אתו במאד מאד שנים עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי גדול: ואת-
 בריתי אקים את-יצחק אשר תלד לך שבה למועד הנה בשנה האחרת:

אברהם קדם יי לני
 וישמעאל יחזיקים קדמך:
 יט. ויאמר יי בקושטא
 שרה אשתך תליד לך בן.
 ותקרי ית שמה יצחק.
 נאקים ית קמי עמיה.
 לקים עלם לבנוהי
 פתוהי: כ. ועל ישמעאל
 קבילית צלותך. הא

ברית יחיה, ואפישית יחיה, ואסגיתי יחיה לחדא לחדא, תרי עטר וברכין יוליד ואתניניה
 לעם סגי: כא. וית קמי אקים עם יצחק, ותליד לך שרה לזמנא הרין, בשמא אוהרנתא:

מתן שכר כזה. יחיה לפניך, יחיה ביראתך²¹, כמו: התהלך לפני רש"י
 (לעיל פסוק א), פלח קדמי.

(יט) אבל, לשון אמת דברים, וכן: אבל אשמים אנחנו (להלן מב
 כא), אבל בן אין לה (מ"ב ד יד). וקראת את שמו יצחק, על שם
 הצחק. וי"א על²² שם העשרה נסיונות, וצ' שנה של שרה, וח'
 ימים שנמול, וק' שנה של אברהם. [והקימותי את בריתי, למה
 נאמר, והרי כבר כתיב: ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך וגו'
 (לעיל פסוק ט) ²³, אלא לפי שאומר והקימותי וגו' (לעיל פסוק ז),
 יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום, ת"ל: והקימותי את
 בריתי אתו, ולא עם אחרים²⁴. ואת בריתי אקים את יצחק, למה
 נאמר, ²⁵אלא למד שהיה קדוש מבטן²⁶. דבר אחר] אמר רבי
 אבא²⁷ מכאן למד ק"ו בן הגבירה מבן האמה, כתיב: כי הנה
 ברכתי אתו והפריתי אתו והרבתי אתו (פסוק כ), זה ישמעאל,
 וק"ו: ואת בריתי אקים את יצחק²⁸ את בריתי, ברית המילה תהא
 מסורה לזרעו [של יצחק].

(כ) שנים עשר נשיאים, כעננים²⁹ יכלו, כמו: נשיאים ורוח (משלי
 כה יד).

21 כתרונם ינתן: יחזיקים ויפלא קומך. 22 וי"א על" בדר"ק: "ועל" —
 והוא כבר נג, ז. 23 [אינו מוכן הקשר, ואפשר שצ"ל: והרי כבר כתיב והקימותי
 את בריתי בני ובניך (פסוק ז)]. 24 ע"י סנהדרין נט, ב. 25 ליתא בדר"ק וגם
 המפרשים לא העירו כזה. 26 [ע"י שבת קלו, ב]. 27 בדר"ק מו, ה.
 [28] ליתא בכ"י. 29 בדר"ק מו, ה.

קטונתי מהחסד הגדול הזה שאתה אומר שתעשה עמי עוד, דיי רד"ק
 במה שנתת לי והוא יחיה, ר"ל חיים טובים בברכה ובפריה
 [ורביה לפניך, כלומי לעבודתך]⁸⁸ ובו קיימת דברך עמי שאמרת
 לזרעך אתן את הארץ הזאת (לעיל יב ז). וישמעאל הוא זרעי.

(יט) ויאמר... אבל שרה אשתך, לא יהיה זה לבד אלא גם שרה
 אשתך יולדת לך בן. וקראת שמו יצחק, על שם שצחקת. לברית
 עולם, זהו לזרעו אחריו.

(כ-כא) ולישמעאל שמעתיך, לברך אותו ולהפרותו ולהרבותו
 ולתת לו גדולה עד כי שנים עשר נשיאים יהיו מבניו כמו מיצחק,
 וכבר ברכתי אותו על ידי מלאך שנגלה להגר. ואת ישמעאל
 אברך, אבל בריתי שכרתי אתך עם יצחק אקימנו. למועד הזה,
 לזמן הזה ולא ידענו באיזה זמן היתה נבואה זאת, ובאמרו בשנה
 האחרת, אומר שהזמן אשר בין הנבואה והלידה היתה שנה.
 שהרי אמר כי בשנה האחרת תלד בזה הזמן, אבל זמן ההריון לא
 אמר. ודרשו רבותי ז"ל⁸⁹ כי בפסח נולד יצחק ואמרו: ⁸⁹ כי
 בראש השנה נפקדה שרה.

[88] הוספתי מכ"י מ. פ. 89 ר"ה י, ב.

רס"ג (יט) אבל, אלא ששרה אשתך. לזרעו אחריו, ולזרעו אחריו.
 (כ) שמעתיך, נעתרתי לבקשתך. הנה בירכתי, הנני מברכו ואפרהו
 וארכהו. ונתתיו לגוי, ואעשה ממנו גוי גדול.
 (כא) למועד הזה, בכמו הזמן הזה בשנה הבאה.

ר"ח (כ) ולישמעאל שמעתיך וגו' ונתתיו לגוי גדול. ראינו שנתאחרה
 הבטחה זו להם אלפים של"ג שנה⁹ ולא היה איחורם תלוי בעונם,
 והיו מצפים לה כל השנים הללו, וסוף סוף באה ונתקיימה,
 ואח"כ נתחזקה המלכות בידם. אנו שנטלה¹⁰ ממנו בעונינו, ושם
 זמנו¹¹ אלף שלש מאות ושלושים¹². על אחת כמה וכמה שנהיה
 מצפים להבטחתו, ולא נתיאש (רבינו בחיי).

9 כי אברהם נימול בשנת ב' אלפים מ"ו (עי' סדר הדרות) ואמנת הישמעאלים
 התחילה בשנת ד' אלפים שע"ד (שם). חן עוד עשר שנים עד שהתפשטה בעולם,
 וההבדל שבניהם הוא בדיוק: אלפיים של"ג שנה (2047 — 4384 הוא 2337), והיא שנת
 ה"הגירה, השנה שבה ברח מחמד מעיר מיכה שממנה מתחילים הישמעאלים
 את מנינם. 10 מלכותינו. 11 ודניאל קבע סוף זמן ההורבן אלף וכו',
 12 בדניאל יב, יב: אלף שלש מאות שלושים "דחמשה". וכן הגיה החכם שיי"ד שצ"ל פה.

רמב"ן וענין המלה אם לו⁵⁰ וטעמה כמו אם⁵¹, ובא הכפל לחזוק, כמו
 הרק אך במשה (במדבר יב ב), המבלי אין קברים (שמות יד יא),
 ודומיהם. ואמר אברהם אם ישמעאל יחיה לפניך ארצה⁵² בברכה
 הזאת אשר ברכתני בזרע שרה, כי הבטיחו מתחלה אשר יצא
 ממעיך הוא יירשך, והנה היורש אותו יחיד והיה חושב שהוא
 ישמעאל, ועתה כאשר נאמר לו כי משרה יוליד והבין כי הוא
 היורש פחד פן ימות ישמעאל, ולכן אמר זה. יחיה לפניך, פירוש
 רש"י יחיה ביראתך, כמו התהלך לפני, פלח קדמי. ואינו נכון
 בעבור שאמר ולישמעאל שמעתיך⁵³, אבל פירושו יחיה ויתקיים
 זרעו כל ימי עולם.

(יט) אבל שרה אשתך, כמו אבל בן אין לה (מ"ב ד יד), כטעם רק,
 50 ע"פ כ"י ג דר"ר, וכונת רבנו לומר שאם הורכבה במלת לולי, טעמה: אם לא. ואם
 הורכבה במלת אלו, טעמה: אם לו. ובס"ש גורסים: אם לא. 51 כדפוס לסיכון:
 כמו אם אם. 52 ע"פ כ"י וטור, ובס"ש: עתה. 53 כלומר ואין אפשר לו לה'
 להבטיח על מה שאינו ברשותו כי הכל בידי שמים חזן מיראת שמים, וכל שכן שלא

חזקוני מתמה בלבו ויאמר הלבן מאה שנה יולד, ונראה כאלו לא האמין
 הבשורה.

(יט) והקימותי את בריתי אתו, כי הוא יהיה ראשון נימול לשמונה
 לקיום מילה בזמנה.

(כ) ולישמעאל שמעתיך, שאברכנו, אבל לא אכרות בריתי עמו
 אבל בריתי אקים את יצחק שכרתי בין הבתרים לתת לזרעו את
 ארץ כנען¹³.

13 בס"ש יש כאן הוספה זו שאינה בכ"י: "בפירשת של מילה נזכרת ברית שלש

בראשית יז לך לך

רא

כב. ושיצו למלא עמיה. ואספלק דקרא דיני. מעלוהי דאברהם: כג. ודבר אברהם ית ישמעאל בריה, ונת כל ילידי ביתיה ונת כל זביני פספיה, כל דכורא, פאנשי בית אברהם, וגנר ית בסרא דערלתהון, בכרן יומא הדין, קמא דמליל עמיה י: כד. ואברהם, בר תשעין ותשע שנין, פד גנר בסרא דערלתיה: כה. וישמעאל בריה, פד

כב ויכל לדבר אתו ויעל אליהם מעל אברהם: ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילידי ביתו ואת כל מקנת פספו כל זכר פאנשי בית אברהם ויקמל את בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתו אליהם: כד ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו: וישמעאל בנו בן

מפסיר כה

רס"ג (כב) מעל אברהם, לשון נקיה³⁰ הוא כלפי שכונה, ולמדנו³¹ רש"י שהצדיקים מרכבתו של מקום.

(כג) בעצם היום, כו כיום³² שנצטוה, כיום ולא כלילה, לא נתיירא לא מן הגוים ולא³⁴ מן הלצנים, ושלא יהיו אויביו³⁵ ובני דורו אומרים: אלו ראינוהו לא הנחנוהו למול (ולקיים מצותו של מקום). וימל, לשון ויפעל.

(כד) בהמולו, בהפעלו, כמו: בהבראם (לעיל ב ד). (כה) בהמולו את בשר ערלתו, באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסר אלא חתוך הבשר שכבר נתמעך על ידי תשמיש³⁶, אבל ישמעאל שהיה ילד הווקק לחתוך ערלה ולפרוע³⁷ המילה, לכך נאמר בו את³⁸.

30 דאל"כ הרי השכינה עומדת אצל אברהם, ולמה כתב "ויעל" (גור אריה). 31 כ"ד מז, ח. וס: שהאבות. [32] ליתא בד"ר. 33 כ"ד מז, ט. 34 י"ג: ולא בוש. 35 י"ג: אוהביו. 36 כ"ד מז, ח. 37 עי' חזקוני. 38 את לרבות עור הפריעה (מתנות כהונה). — בד"ר יש הוספה זו: "בבראשית רבה. נטל אברהם סכין ואחז בערלתו וכא לחתוך והיה מתירא שהיה זקן, מה עשה הב"ה שלח ידו ואחז עמו שנאמר וזרות עמו בבית, לו לא נאמר אלא עמו" — הנה מ"ש "בבראשית רבה", זה מוסב על דלעיל בענין "את", וענין ההוספה הוא בתחומא ישן לך לך כד, והפסוק: וזרות, הוא בנחמיה ט, ח.

(כב) ויעל אליהם מעל אברהם. וההיפך "ויצא קין מלפני ה'" ספורנו (ד טז)⁶⁶.

(כג) בעצם היום הזה. שלא איחר. 66 שקין לא חיכה לכבוד השכינה להסתלק ממנו. והשי' להלן יח לג.

הדבר כי בעצם היום הזה שנצטוה על המילה נמול. בהמלו בשר רד"ק ערלתו, אם נאמר שהוא מבנין נפעל, יש לשאול איך בא פעול אחריו, כי בנין נפעל אינו יצא ואיך אמר בשר ערלתו אחר בהמלו, ואם היה אומר בהמלו לבדו או בהמול בשר ערלתו בלא ו"ו אז טוב, ויש לומר כי פירושו בהמולו מצד בשר ערלתו שנמול, יאמר גם כן עליו נמול ויאמר בהמולו, וכן כאלה נובלת עליה (ישעיה א ל) כי נובלת פועל עומד והאלה אינה נובלת אלא עליה נובלים ונקראת היא נובלת מצד עליה שהם נובלים, כן יאמר על אברהם שהוא נמול מצד בשר ערלתו שנמול כמו שאמר נמול אברהם (פסוק כו). ועל הדרך הזה קרועי בגדים (שמואל ב, יג לא) קרועים מצד בגדיהם שהיו קרועים כי האנשים לא היו קרועים אלא בגדיהם, הם שהיו קרועים [וכן קרוע כתנתו]⁹⁶ (שם טו לב) קרוע מצד כתנתו שהיתה קרועה וכן מגלחי זקן (ירמיה מא ה) מגולחים מצד זקנם שהיה מגולח⁹⁷.

(כה) וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה, כיון שזכר שנתיו של 90 מובא ברש"י. [91] השלמתי ע"פ כ"י מ טו, וכנראה נשמט מפני הדומות. 92 יבמות עא, ב. 93 ליתא לפנינו בלשון זו, עי' חוס' וראשונים יבמות שם וחזרה שלמה קנז. 94 לעיל פסוק א. 95 השלמתי ע"פ שאר כ"י והגד'. ונשמט מפני הדומות. 96 השלמתי ע"פ שאר כ"י והגד' ומכלל יופי. 97 ראה לעיל יג, ב.

רס"ג (כב) ויכל, וכאשר כלה. ויעל אליהם, ויסתלק כבוד אלהים מעל. (כג) את בשר ערלתם, את הערלה מגופם³². בעצם היום הזה, בעצם אותו היום. (כד) בשר ערלתו, הערלה מגופו. (כה) בשר ערלתו, הערלה מגופו.

32 כאלו כתוב הערלה מבשרם. וכן כל השאר. ודומה לזה ויקרא יד ג נרפא נגע הצרעת מן הצרוע — נרפא הצרוע מנגע הצרעת.

ריב"ן אמר רק הכן אשר אני מבשרך עליו שרה אשתך תלד אותו, וכו אני מקים בריתי לעולם וכזרעו אחריו, וישמעאל אברך להרבות זרעו אך לא מברית.

(כב) ויעל אליהם מעל אברהם. לשון כבוד כלפי המקום⁵⁴, ולמדנו שהצדיקים מרכבתו של הקב"ה [לשון רש"י]⁵⁵, אבל מצינו שנשמעה תפלתו (אכהב). והרא"ם תירץ כירק על החיים השיכו. 54 ברש"י: לשון נקיה הוא כלפי השכינה. [55] ע"פ כ"י וד"ה, ובס"ש ליתא.

חזקוני (כא) למועד הזה בשנה האחרת, אמר רב הונא בשם רב אידי¹⁴ אותה שנה מעוברת היתה. פ"י ממועד למועד הוי שנה אחת, והוא קורא אותה "שנה אחרת" מפני חדש העיבור שנתוסף בה.

(כה) וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה וגו', מקרא זה בא ללמדנו שבאותו יום שנמול אברהם נמול ישמעאל, דמבעצם היום הזה (פסוק כג) נפקא, וממקרא בעצם היום הזה הוה נמי ידעינן שישמעאל היה בן י"ג שנה כשנימול, שהרי כתיב: ואברם עשרה פעמים בריתות ללמדך שהם כנגד בן שלש עשרה שנה כשעדיין לא מל ואינו מל את עצמו מחייב כרת". 14 כ"ד מז, ז.

רד"ק (כב) ויכל לדבר אתו, עד הנה כלה לדבר אתו באותו היום ולפי שהיתה נבואה זו גדולה אמר כן. ויעל אליהם מעל אברהם, נסתלק כבודו הנראה לו בזאת הנבואה. מלמד שבנין כבודו נראה לו בזו הנבואה ובדברי רבותי⁹⁰ מכאן שהאבות הן הן המרכבה. ומה טוב דבר זה למבינו.

(כג) ויקח, מיד כיון שנסתלק הכבוד נתעסק בצרכי המילה לעשות מיד מצות האל עליו. ויקח ישמעאל בנו וכל ילידי ביתו ומקנת כספו ומל אותם בעצמו לא על ידי אחר לחבוב מצות האל עליו⁹¹. וקודם מל אותם כולם ואחר כן מל את עצמו שאם היה מל את עצמו תחלה היה כחו תשש ולא היה יכול למולם באותו היום. כל זכר באנשי בית אברהם, בין גדולים בין קטנים. וימל את בשר ערלתם, מילה ופריעה, ונקבת מרכותינו ז"ל אמרו⁹² לא נתנה פריעה לאברהם אבינו, ורבים אמרו כי נתנה לו מצות פריעה⁹¹ וכן אמרו בבראשית רבה⁹³ פרע אברהם אבינו את מילתו. בעצם היום הזה, באותו היום שצוהו האל.

(כד) ואברהם בן תשעים ותשע שנה, כי כשבאה לו נבואה זאת היה בן צ"ט [כמו שאמר⁹⁴ ובסוף צ"ט ללידתו היה אז, וכשנמול היה עדיין בן צ"ט]⁹⁵ כי לא נכנס לשנת מאה, ואמר זה לחזק

יח וַאֲמַר אַבְרָהָם קָדָם יְיָ הַלֹּאִי יִשְׁמַעְאֵל יִתְקַיֵּים וַיִּפְלַח קוֹמָךְ לֵה: יט וַאֲמַר יְיָ בְּקוֹשְׁטָא שְׂרָה אֲנִתְתָךְ תְּלִיד לָךְ בְּר וַתִּקְרֵי ית שְׁמָה יִצְחָק וְאָקִים ית קַיִימִי עִמָּה לְקַיִם עֲלֵם לְבִנְי בְּתַרְוִי:

פירוש יונתן לה ויפלח קומך. פירוש יעבוד קדמך דהיינו ביראתך כמו שפירשׁ:

בינת המקראות

זקן; מלעיל כתיב שתמיד כשהיה אלישע בשונם היה אוכל בבית אשה חשובה, והיא הכירה בו שהוא איש קדוש ועשתה עבורו חדר מיוחד שבכל פעם בואו יוכל להתבודד בחדרו לבד, ועל זה כתיב שאמר אלישע לגיחוי משרתו מה יכולין לעשות לה בשכר טרחתה ועל זה כתיב ויאמר גיחוי וגו': ויאמר. אלישע לגיחוי: אבל, באמת, והבטיח לה אלישע שיהיה לה בן, וכן היה:

אבן עזרא

שכל אחד הוליד בן, והוא גדול יותר מתשעים שנה, וחיי הדורות בימי אברהם ארוכים מחיי דור ודור. וכאשר נסתלק המלאך, מיד מל בנו וכל ילידי ביתו ומקנת כסף:

ספורנו

ימי בחרותה, זה יקרה לה במשכב אדם בחור, אבל לא במשכב אדם זקן: הבה תשעים [שנה] תלד. במשכב שום אדם, אפילו בחור:

רמב"ן

אבל אמר הלבן מאה שנה שלא הוליד בבחורותו מן האשה הזאת יוליד ממנה עתה אחרי מאה ואחרי תשעים שפסק ממנה ארח נשים, כי ידע כן. ולכך לא אמר כן מתחלה כשנאמר לו (לעיל ד' ו) "ונתתיך לגוים" עד אמרו אליו כי משרה יוליד. וצוה אותו וקראת את שמו יצחק, בעבור הצחוק שעשה אברהם, וזה לאות כי היה לאמונה ולשמחה. ואחרי שקרא אותו אברהם כן כאשר צוה ה' אותו, אמרה שרה הכי קרא שמו יצחק כי צחוק עשה לי אלהים:

יח) לו ישמעאל יחיה לפניך. פירוש המלה הזאת בכל מקום כטעם "אם", והורכבה במלת "לולי" (להלן לא מב), וטעמה "אם לא", ונכתבה לפעמים באל"ף (להלן מג ז). וכן ירכיבוה עוד ויאמרו "אלו" ואלו לעבדים ולשפחות (אסתר ז ד), ואלו חיה אלף שנים פעמים (קהלת ו ו). וענין המלה "אם לו", וטעמה כמו "אם אם", ובא הכפל לחזוק, כמו הרק אך במשה

אור החיים

יח ויאמר אברהם וגו' לו ישמעאל וגו'. יחיון נחפילה זו שיהיה ישמעאל הולך נלדק לפני ה', וזה הוא יחיה לפניך שהצדיקים קרויים חיים יט. ואומרו לפניך, על דרך אומרו (דברים ד ז) ואחס הדנקים צה' וגו'. והוא נלדק לפי שראה צו סימנים לא טובים שעל כל פנים לא תהיה רשעת הרשע נעלמת מעיני הדיק ומה גם צנו, לזה החפלה עליו שיהיה לדיק, וגילה דעתו כי הוא זה מצוקסו וכמו שפירשתי נפסקו הן לי (לעיל טו ג) והצניחו ה' שיהיה זרעו ככוכבים, ושאל שמתקיים הצטמה זו בישמעאל:

ליקוטי הערות על אור החיים

יט) בן איתא באבות דרבי נתן (לד י) צדיק נקרא חיים. ובמסכת ברכות (יח.), ירושלמי ברכות (פ"ב ה"ג) קה"ר (ט ד), וזה"ק (א קסח). צדיקים במיתתן נקראו חיים:

כלי יקר

וא"כ זכותה של שרה גרם לאברהם שיוליד. דבר אחר לכך ניתן להם הה"א, כי בה"א ברא ה' את העולם ולא לתוהו בראה כי אם לשבת יצרה על כן תהיה הה"א סיבה לתולדותם לצורך ישוב העולם. ויכול להיות שמה שנאמר ואגדלה שמך בתוספת ה"א, רמז שיוסיף ה"א על שמו, ובסיבה זו אעשך לגוי גדול: אב"ל שרה אשתך יולדת לך בן. יש להתבונן והלא כבר אמר לו הקב"ה וגם נתתי לך ממנה בן, ומלת נתתי

כ' ועל ישמעאל קבילית צלותך הא ברכית יתה ואפש יתה ואגגי יתה לחדא לחדא תריסר רברבין יוליד לון ואתניגה לעם סגי: כא וית קימי אקיים עם יצחק דתוליד לך שרה בזמנא הדין בשתא אחרנתא: כב ופסיק מלמלא עמה ואסתלק יקרא דיי מעלוי אברהם: כג ודבר אברהם ית ישמעאל ברה וית כל מרבייני ביתה וית כל זביני כספה כל דכורא באינשא ביתא דאברהם וגזר ית בשרא דעורלתהון בכרן יומא הדין פמה דמליל עמה יי: כד ואברהם בר תשעין ותשע שנין פד גזר בשרא דעורלתה:

פירוש יונתן לון תריסר רברבין וכו'. ועיין ברש"י וירא בפסוק גם היא וכו' (להלן כ כ), ואצל כולם הענין כי את זה לעומת זה עשה אלהים, י"ב שבטי יה נגד י"ב גבולי אלכסון מסטרא דקדושה וכן להפך, והכל ידוע לידועי חן:

ספורנו

כב ויעל אלהים מעל אברהם. וההיפך ויצא קין מלפני ה' (לעיל ד טו): כג בעצם היום הזה. שלא איחר:

אור החיים

יחק מסטרא דנוקצא והוא אומר שרה יולדת, ונלטער הרצה מזד זה כשעקד אורו על גבי המזבח כי ע"י העקידה ניתנה לו נפש היולדת וולדה לו אז רבקה נט וגו': כ וישמעאל שמעתיך וגו'. הכוונה להיות שאברהם לא התפלל על ישמעאל אלא לזד שהוא לבדו זרעו, מה שאין כן אחר שנתן לו ה' זרע משרה אז לא יבקש עוד על ישמעאל, לזה אמר לו הקב"ה ולישמעאל שמעתיך פירוש קבלתי דבריך, והוא על דרך אומרים ו"ל (מכות יא). קללת חכם אפילו על תנאי מתקיימת, ומרובה מדה טובה ממדת וכו' (יומא עו):

וע"פ מה שפירשתי (נפסוק יח) שתפלת אברהם על ישמעאל היתה שיהיה לדיק, רמז לו ה' שיחזור בתשובה כאומר הנה ברבתי אורו, שיחזור בתשובה שהצרכה הוא שיהיה נכלל בצרון וצרון הוא מקור הקדושה. ואמר לשון עבר ברבתי וגו', הוא מה שרמז באומר (לעיל טו טו) מקבר בשינה טובה, וכן היה, כאומרים ו"ל (צ"ר עו) שעשה תשובה: כג ויקח אברהם וגו'. להיות שישמעאל היה גדול בן

ליקוטי הערות על אור החיים

כ] גראה שצריך לומר המול ימול כמו על כל מול בערלה (ירמיה ט כד), ועיין רש"י (במדבר לה לב). (סגולת משה):

כ"י יקר

אע"פ שהבטחת השי"ת דומה כאילו היא נתונה כבר, מכל מקום נראה שהזכיר לשון עבר כי כבר נתן לשרה ה"א אשר היא סיבה לתולדה כאמור. ועוד מה שאמר הלבן מאה שנה יולד, וכי היה אברהם מסופק ביכולת האל חלילה, כי פשוטו משמע שאין זה תמיהה קיימת, ויגיד עליו ריעו ואם שרה הבת תשעים שנה תלד. והקרוב אלי בזה לפי שמצינו לשון בן אף בלא לידה כמו שאמר במשה רבינו ע"ה (שמות כ"י) ויהי לה לבן, כך חשב אברהם מאחר שנאמר גם נתתי לך ממנה בן ולא הוזכר הלידה ודאי כוונתו שתביא אסופי מן השוק ותגדלהו על בירכה, ודומה כאילו היה בנו ובנה ממש, כי למה נאמר שישנה הקב"ה הטבע במקום שיש לפרש דברי השם מסכימים עם הטבע. לכך אמר בלשון תמוה הלבן מאה שנה יולד. על כן השיב לו הקב"ה אכל שרה אשתך יולדת בן לידה ממש: ומה שאמר והיתה לגוים לשון רבים, יתכן לפרשו שרמו לו שבוכותה נפקדו כל העקרות שבכל העולם, וע"י זה

דומה כאילו יצאו גוים רבים ממנה, שהרי מן שרה לא יצאו כי אם ישראל גוי אחד בארץ, שהרי עשו אינו בכלל כי כבר נאמר כי ביצחק יקרא לך זרע (נדרים לא): כב) ויעל אלהים מעל אברהם. פירוש רש"י למדנו מכאן שהאבות הן הן מרכבתו של מקום, הורה בזה שאין שום אמצעי בין המקום ב"ה ובין האבות ויהיה מחיצתם לפנים ממחיצת מלאכי השרת, כמו שפירש רש"י על פסוק כעת יאמר ליעקב וגו' (במדבר כג כג), וכמ"ש (דברים לג כז) מעונה אלהי קדם ומתחת זרועות עולם. כי הקב"ה מעונו למעלה ומתחתיו האבות שהם זרועות עולם, כי המה מחזיקים הכסא כביכול, וכמו שנאמר (דברים לג כז) רוכב שמים בעוזר, רצה לומר אתה עוזר לי כביכול, כדרך שאמרו (ילקוט"ש תהלים רמו תשעט) שהצדיקים מוסיפין כח בגבורה שלמעלה כו'. וטעם למה שנאמר ויעל אלהים, היינו שיתעסק אברהם במילה ולא יתעכב כל זמן שהשיגהו אצלו:

חידושי הגרי"ז הוספות פרשת וירא

5

ותכחש שרה לאמר (יח, טו).

כתב הרמב"ן דהא דלא גילה לה אברהם את הנאמר לו מתחילה אבל שרה אשתך יולדת לך בן (יז, יט), הוא משום שידע כי ה' לא יעשה דבר כי אם גילה לעבדיו הנביאים, ושרה נביאה היתה, או משום טרדתו במילתו ובמילת עבדיו, ואח"כ היה חלש מהמילה והגיעו המלאכים קודם שהספיק לומר לה.

ואמר הגרי"ד זצ"ל דמזה נלמד על גדולתו של אברהם דאף שהיה כ"כ חלש עד שלא יכל לספר לשרה מבשורת המלאכים, על"ז כשהגיעו אליו אורחים, מיד קם ורץ לקראתם להאכילם ולהשקותם, דבשביל קיום המצוה דהכנסת אורחים לא התחשב כלל בחולשתו הגדולה. וישכם אבימלך בבקר ויקרא לכל עבדיו וכו' (כ, ח).

לכאורה נראה זה כחסרון יראת שמים של אבימלך, דלאחר שנגלה אליו הקב"ה בחלום והזהירו על הדבר, לא היה די לו אזהרת ה', אלא כנס את כל עבדיו, והפחד שלהם הוא שדחק בו להחזיר את שרה.

אכן י"ל דדברי ה' אל אבימלך "דע כי מות תמות אתה וכל אשר לך", מתפרש כאילו היה כתוב "דע אתה וכל אשר לך" שלא היתה זו נבואה מיוחדת לאבימלך, אלא שנאמרה לו כדי שיאמרנה גם לעבדיו, והיה צריך להגיד להם את הנבואה שלא יהיה כובש נבואתו, ולכן קרא לכל עבדיו.

(הגרי"ד זצ"ל)

ויבקע עצי עולה (כב, ג).

לשם מה ביארה התורה ויבקע, וביאר הגרי"ז זצ"ל דהוא משום דהקרדום הוי כלי שרת ומקדש לעצים כמבואר בתוס' זבחים לד ע"א ד"ה שקדש, ומשו"ה כתבה התורה "ויבקע" להורות דקידוש העצים לעצי העולה היה ע"י הביקוע.

(הרב אליהו חיים שפירא זצ"ל בשם מרן זצ"ל)

אמרו כל מי שנ' בו גיעה מת מחולי מעים לפי שהיא תאמר בעצם וראשונה על המיתה הטבעית הבאה באחרית החלד שהצדיקים זכו אליה כמ"ש (איוב ה' כ"ב) תבא בכלח אלי קבר כי לא תבואם מיתה מקרית ולא כרתית ועל החולי החזק כחולי מעים המביא אל המות. ואמנם האסיפה הוא בערך אל הנפש שאחרי הגיעה תבא המיתה ואחר המיתה הנפש תאסף אל עמיה וענין אל עמיה הוא שתדבק בעולם הרוחני בנפשו אשר כגילה ולכן נאמרו שלשת הלשונות האלה באברהם יצחק ויעקב ואהרן לפי שבכלם מפני זקנתם קדמה הגיעה היא ההכנה אל המות והסבות המביאות אליה בגופותיהם והמיתה שהיא הפרדת הרכבתם והאסיפה אל עמם לענין נפשם שנאספה ונתדבקה בעולם הרוחני לשאר הנפשות צדיקי ישראל וחסידיהם. ואמנם ישמעאל לפי שמת מיתה טבעית. זקן ושבע נאמר בו ג"כ ויגע וימת. ואמנם בענין נפשו נאמר ויאסף אל עמיו כלומר עם נפשות המצרים והאנשים אשר כגילו באמונתו ומעשיו. ואמנם במרע"ה נזכרה בו לשון מיתה לפי שנפרדו חלקי הרכבתו ונאמר בו לשון אסיפה לפי שנאספה נפשו בנפשות האבות הקדושים הגבורים אשר מעולם אנשי השם שהם היו עמיו באמת אבל לא נאמר בו לשון גיעה לפי שלא נפסד מזגו ולא ניתר גופו וכמו שהתורה העידה עליו לא כהתה עינו ולא נס ליחו כי לא נתחדשו בו סבות מחייבות המות אבל מיתתו היתה ברצון בוראו. ומזה תדע שבקדושים האלה מפני מעלתם זכרה התורה בהם שלשת הלשונות ההמה ויגע וימת ויאסף אל עמיו. ואמנם בשאר הדורות הראשונים זכר בכל א' מהם וימת כי לא רצה הכת' לספר בהם כל החלוקות האלה מהגיעה והאסיפה והמיתה וכלל הכל באמרו וימת. וספר הכתוב שאחרי מות אברהם ברך אלהים את יצחק בנו להגיד כי הוא ירש את ברכתו עם היות שאברהם לא רצה לברך את יצחק לפני מותו כמנהג שאר האבות ואמנם הסבה בזה תתבאר בסדר תולדות יצחק אצל הברכות כי הנה עם היות שלא ברכו אביו הנה הש"י ברכו והשפיע בו כל ברכות אביו אברהם ואמר ויברך אלהים ולא זכר השם המיוחד לפי שבדין שיצחק יתברך במקום אביו לשלמותו וזכר שישב עם באר לחי רואי. ובעבור שרצה הכתוב לספר עניני יצחק ותולדותיו הקדים תולדות ישמעאל ושהיו שנים עשר נשיאים ולא מלכים. וזכר ג"כ בפרשה הזאת תולדות בני קטורה וכן תולדות ישמעאל בקוצר גדול כי לא היתה הכוונה האלהית להרחיב בהם והתחיל בתולדות יצחק והסתעפות זרעו כמו שיתבאר ובוה נשלם מה שראיתי לבאר מהסדר הזה:

פרשת תולדות

אלה ראה

(יט) ואלה תולדות יצחק וגו' עד ויהי רעב. וכבר יפלו בספור הפרשה הזאת שאלות:

השאלה הא' באמרו אברהם הוליד את יצחק אחר שאמר ואלה תולדות יצחק והוא כפל מבואר. ורש"י כתב מהמדרש בטעם ההכפל הזה שהיה זיו איקונין של יצחק דומה לאברהם אביו. וי"א שלאחר שנקרא אברהם הוליד את יצחק. לא בהיותו נקרא אברהם. ועם היות כל זה אמת לא היה ראוי לכתבו במקום הזה אלא כאשר נולד. והרא"ב כתב שאברהם גדל את יצחק כמו יולדו על ברכי יוסף והיא באמת הודעה מיותרת כי בידוע שהוא גדלו ולא תרח אביו והר"מבן כתב שחזר הכתוב להתחיל מראש היחס וכפי דרכו היה ראוי שיאמר הכתוב אלה תולדות אברהם אברהם הוליד את יצחק;

השאלה הב' ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו והיא למה זה נתעכב יצחק מלקחת אשה עד היותו בן ארבעים שנה וכבר אמרו חכמינו ז"ל בן י"ח לחופה כל שכן בהיות אברהם זקן ותאב לראות את זרעו שהיה לו לזווגו בנערותו באופן שיראה את בניו קודם מותו. אף שכבר נודה כי כחצים ביד גבור כן בני הנעורים (רש"י בראשית כ"ה) וחכמינו ז"ל אמרו שנתעכב עד שתהיה רבקה בת שלש שנים שהיא נולדה אחר העקדה ויצחק היה אז בן ל"ז שנים אבל זה דרך דרש הוא כי איך יתכן שבת ג' שנים תלך אל העין ותשקה את כל הגמלים ועשתה את כל המעשים שספר הכתוב אבל הענין אצלם לכוונה אחרת:

השאלה הג' באמרו ויעתר יצחק ליי' לנוכח אשתו כי עקרה היא וזה כי מי הגיד לו שהיתה אשתו עקרה ואולי שהוא העקר והיה לו להתפלל על עצמו ואם היה ששניהם התפללו זה על זה כדעת חכמינו ז"ל למה לא אמר ויעתר להם. כי עם היות זכותו של יצחק עדיף לפי שהיה צדיק בן צדיק אין ספק שגם לרבקה מפני צדקתה אפילו שהיתה בת רשע היה ראוי שיעתר אליה השם:

השאלה הד' בדברי רבקה א"כ למה זה אנכי כי הנה מאמר א"כ היא תולדה מהקדמה קודמת ואין בכתוב הזה דבר יפול עליו לשון א"כ ורש"י כתב אם כן צער העיבור למה זה אנכי מתפללת על ההריון. והרא"ב כתב ששאלה לנשים אם יארע להם ככה ואמרו לא ועל זה אמרה א"כ למה זה אנכי והר"מבן כתב למה זה אנכי בעולם מוטב שאמות אבל לכל הפירושים האלו העקר חסר מן הספר:

השאלה הה' בתשובת השם שני גוים בבטן וגו' כי הנה עם היות בבטנה שני עוברי עתידין לבא מהם שני גוים מתחלפים לא יתחייב שבעבור זה יתרוצצו כיון שבהיותם במעי אמם אין להם בחירה ודעת ואין בהם החלוף ההוא וידיעת העתידות ההם לא היתה צריכה לענין השאלה וכמה מהנשים תהרנה תאומים ולא יתרוצצו:

השאלה הו' מה ראתה החכמה האלדית שחייבה שתלד רבקה התאומים האלה נשיאים לאמותם. והנה יצחק ושימעאל היו ראשי גוייהם אבל לא היו תאומים בבטן המלאה כי האחד היה בן שרה והאחד בן הגר ולמה לא היה כן עשו ויעקב והוצרכו להתהוות יחד בבטן רבקה ואם היה הכרח היותם תאומים מדוע היו ברבקה ולא בשאר האמהות:

השאלה הז' למה ספר הכתוב תכונת גוף עשו ומראהו באמרו שהיה אדמוני כלו כאדרת שער ולא זכר תכונת גוף יעקב והיה ראוי שיאמר ויעקב איש חלק או לבן. או כדומה לזה:

השאלה הח' באמרו ידו אוחזת בעקב עשו כי יראה זה רחוק מאד קרוב לנמנע לפי שאם היו התאומים שניהם בשליא אחת היה זה אפשר וגם רחוק כי הילד הרך איך יחזיק בעקב והנביא הוכיחו על זה בבטן עקב את אחיו אבל כפי הנתוח האמתי התאומים הם בשני שליות כל אחד בשליא בפני עצמה נפרדת ונבדלת מהאחרת ואיך א"כ אחו יעקב בעקב עשו והם לא היו במחיצה אחת:

השאלה הט' אם הי' יצחק אוהב את עשו להיותו בנו בכורו ולפי שהיה עובד אותו ומאכילו מצידו למה זה לא היתה רבקה אוהבת גם כן אותו כי הסבות שהיו ליצחק היו ג"כ לרבקה:

השאלה הי' באמרו על כן קרא שמו אדום והיא כי הנה עשו לא נקרא אדום מפני מה שאמר הלעיטני נא מן האדום האדום הזה אלא מפני שיצא אדמוני ואיך אם כן אמר בעבור שקרא לנזיד עדשים האדום האדום בהיותו מראה אמיתת לנזיד עדשים קראו כן והדבר שבו סבה עצמית לא יבוקש לו סבה מקרית:

השאלה ה"א אם היה יעקב תם וישר איך מלאו לבו לומר לאחיו הגדול ממנו שימכור את בכורתו בנזיד עדשים ואין ראוי לאיש ירא אלהים וסר מרע שיתן עינו במה שאינו שלו כ"ש שיונה אותו בדברי' לקנות ממנו את בכורתו במחיר בזוי כמו שהוא נזיד עדש'י. ואם היה עשו איש סכל היה ראוי שיעקב יהיה איש אוהב משפט ולא יונה אותו כי עם היות שנודה שבזמן ההוא לא היה הבכור נוטל פי שנים בנכסי אביו כי הוא דבר חדשותו התורה האלדית כדברי הרמ"ב אין ספק שלבכור היה מעלת כבוד שהצעיר יכבדוהו ולמה שאל מאחיו שימיר כבודו בלא הועיל וגם שנ' שלא היה המחיר נזיד עדשים אלא כסף וזהב עדין יקשה הסדר והגלגול שנתגלגל בו הדבר שהיה כבא עשו מן השדה והוא עיף ושואל ממנו לאכול ואז בראותו שהיה עיף ויגע ברעב ובצמא ישאל ממנו מכרה כיום את בכורתך לי וכבר העיר הר"ן על הספק הזה:

השאלה ה"ב מה הועיל ליעקב קנין הבכורה הזאת כי הנה אם היה קנין הבכורה לירש פי שנים בנכסי אביהם באמת לא נעשתה עצתו כי הוא ברח מפני אחיו ונתגרש מביתו ולא נזכר שירש מנכסי יצחק לא חלק בכור ולא חלק פשוט. ואם היתה הבכורה לענין הטובות הנפשיות אין חפץ ל"י במרמות האלה ואין מעצור בידו להיטיב למי שירצה בכור או פשוט הלא בירך אפרים והוא הצעיר על מנשה הבכור ואת דוד על אחיו הגדולים ממנו ומה צורך בבכורת עשו והנביא אמר (מלאכי א' ב') אהבתי אתכם אמר ל"י וגומר הלא אח עשו ליעקב ואוהב את יעקב הלא אלה הדבר באהבה למי שרצה לא בבכורה: והנני מפרש פסוקי הפרשה באופן יותרו כל השאלות האלה כלם: ואלה תולדות יצחק בן אברהם עד וימלאו ימיה ללדת אחרי שזכר הכתוב תולדות בני קטורה אשר ילדה לאברהם ותולדות ישמעאל בנו גם כן בא לספר תולדות יצחק. והנכון שמלת תולדות כולל להולדת הבנים ולמאורעות שאירעו לו ולכן אמר אברהם הוליד את יצחק להגיד שבמאורעות שקרו וארעו ליצחק נתדמה לאברהם באופן שהם הוכיחו כי אברהם הוליד את יצחק להדמות עניני האב וקורותיו לעניני הבן. כי הנה אם אברה' לקח אשה ממשפחתו יצחק גם כן לקח אשה ממשפחתו. אם אברהם לקחה בבחרותו בן מ' שנה כמו שביארתי שם גם יצחק לקחה בן מ' שנה. אם אברהם ואשתו שניהם היו עקרים גם יצחק ואשתו היו עקרים. אם אברה' הוליד ראשונה ישמעאל הרשע ואח"כ יצחק החשוב כן יצחק הוליד תחלה עשו הרשע ואח"כ הוליד יעקב איש תם. אם אברהם הוליד ישמעאל פרא למוד מדבר וצודה תמיד ויצחק יושב אהלים כן יצחק הוליד עשו יודע ציד איש שדה ואחר כך יעקב איש תם יושב אהלים. אם אברהם אהב את ישמעאל עם כל חסרונו כן יצחק אהב את עשו. אם אברהם גרש מביתו את ישמעאל לא מרצונו אלא מרצון השם כן יצחק גרש את עשו מברכתו ומירושתו ברצון השם. אם אברהם בנו הקטון ירש את ברכתו ויעודי ירושת ארצו ככה יצחק יעקב בנו הקטון זכה לזה עצמו. אם בימי אברהם היה רעב ג"כ בימי יצחק היה רעב. אם אברהם הלך אל גרר לגור שם כן יצחק. אם אברהם הלך אליו אבימלך ופיכל שר צבאו לבקש הבטחתו. כן יצחק הלך אליו אבימלך ופיכל שר צבאו לבקש בריתו ושלומו. אם אברהם אמר על אשתו אחותי היא והוכיחו אבימלך על כך כן יצחק. אם אברהם נתברך במקנה צאן ובקר כן היה יצחק גם כן אם אברהם חפר בארות כן יצחק. הרי לך הדמוים האלה וזולתם שהיו ביניהם שבעבורם אמר אברהם הוליד את יצחק שנתדמה אליו בקורותיו. והרמב"ן כתב שהוא כדברי הר"ל לבג שפי' אברהם הוליד את יצחק שהוא היה עקר תולדותיו ומה שכתבתי הוא היותר נכון והותר' עם מה שביארתי השאלה הא'. וספר הכתוב שעם היות שאברהם הוליד את יצחק והיה תאב לראות בנים לבנו הנה יצחק לא לקח אשה עד היותו בן ארבעים שנה והיה זה לפי שכיוון ראשונה להשלים את עצמו בשלמות האנושי קודם שיווליד בדומ' לו כי הנה עם היות שארז"ל בן י"ח לחופה לא אמרו זה אלא להודיע כי בהיותו בן י"ח שנה כבר הוא בעל כח ראוי להוליד בנים אבל לא אמרו שאז יקח אדם אשה. כי הנה האשה כשיקחה אדם בבחרותו תטה את לבבו ותכניעהו יותר מדאי צא ולמד משמשון עם נשיו שהנה היו בעוכריו ומשלמה כי נשיו הטו את לבבו ולמה נבקש עוד והנה אבינו הראשון אמר האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל ולכן אמר ראש החכמי' בחכמתו (קהלת ז' כ"ו) ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמ' לבה אסורים ידיה טוב לפני האלדים ימלט ממנה וחוטא ילכד בה ולהיות לקיחת אשה סכנה עצומה. צריך סיוע אלדי והתישבות השכל ותבונה רבה להמלט ממוקשיה וכבר אר"ז שלכן אמר הכתוב מי האיש אשר בנה בית ומי האיש אשר נטע כרם ומי האיש אשר ארש אשה לפי שראוי לאד' שראשונה יתעסק בקנין הבית ובנינו ואחר כך בנטיעת הכרם ובאחרונה בלקיחת האשה הנה מפני זה נתעכב יצחק מלקחת אשה עד ארבעים שנה כדי שיעבור תגבורת הבחורות ותכבה רתיחת דם הנערות ותאות המשגל ויהיה אז החומר היוצא להולדה יותר מוכן לקבל צורה שלימה וכבר אמרו חז"ל שעשו עשה כזה לקחת אשה בן ארבעים שנה להראות עצמו כשר והותרה בזה השאלה הב' ואמר שלקח לו את בת בתואל הארמי להגיד שלא נתעכב מלקחת אשה עד אותו זמן מפני שלא מצא אשה בארץ כנען אלא כדי לקחת בת בתואל לא מפני שלמותו אלא להיותו מארצו והוא אומרו מפדן ארם וגם כן היה זה מהשגחת הש"י לפי שהיא היתה אחות לבן הארמי והוא הוכיח השם להנצל עמו יעקב בברחו מפני עשו אחיו כמו שיתבאר ולכן סבבה סבת הסבות שיקח יצחק את אחותו כדי שיקח יעקב את בנותיו כמו שיזכור אחר זמן וזכר הכתוב שרבקה אחרי שנשאת לא נתעבר' שנים רבות ויצחק חשב שהיתה עקרה והביאו לחשוב זה מפני שהש"י אמר לאברהם אביו כי ביצחק יקרא לך זרע וגם נאמר לו בפירוש אבל שרה אשתך יולדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקימותי את בריתי אתו לברית עולם ולזרעו אחריו מכלל שהיה עתיד להיות לו זרע ומפני היעודים והמאמרים האלה גם שהיה יצחק עולה תמימה ואיך יהיה בו מום העקרו' גזר אומר בלבו שאשתו היתה העקרה שאולי רוצה השם שהוא

יוליד בנים מאשה אחרת לא מרבקה ולכן ויעתר יצחק ל"י לנוכח אשתו רוצה לומר' שהתפלל ועשה רצוי לפני השם לנוכח אשתו שיהיו בניו ממנה ולא מאשה אחרת והעיד הכתוב שהק"ב נתרצה ליצחק ולרבקה לשניהם יחד כי היו שניהם עקרים אם ליצחק שתהיה לו העקרות בטבע מסבות אביו ואמו שהיו כן ולכן אליו נתרצה השם שיוליד ואם לרבקה כי היא עקרה גם כן ולכן אחרי תפלתו נאמר ותהר רבקה אשתו כי מכח התפלה נפקדו שניהם הוא להוליד והיא להריון והיה א"כ עקרות יצחק בטבע והולידו בנים היה מפועל ההשגחה הפרטית שעליה היו היעודים לאברהם ולשון ויעתר הוא לשון תפלה ורצוי והותרה השאלה הג'. והר"ן כתב שענין ויעתר לו ל"י ששינה טבעה והחליף מזגה והנחת כליה ותכונתם ואחר כך קבלה ההריון בפועל כי ההכנות צריכות בהכרח באופן מה במעשה הנסים נמשך הרב לדעתו שרבקה היתה העקרה לא יצחק ומה שכתבתי הוא היותר נכון. וזכר הכתוב שהתרוצצו הבנים בקרבה והיתה הסבה בזה לפי שהיו עשו ויעקב ממזג כל אחד מנגד לחברו לגמרי כי עשו היה אדמוני כלו כאדרת שער מורה על רתיחת דמו ורוב עשניותו והיה אם כן גובר בו האדומה והשחורה. ויעקב היה הפך זה במזגו וטבעו כי הוא היה איש לבן לא אדמוני והיה גם כן איש חלק קרוב לשווי בשליחותו בלתי מכלה עשן והדברים המתנגדים בטבעם כל אחד יקומם כנגד חברו ולכן היו מתרוצצים כי השקט לא יוכלו להתנגדות טבעיהם והיה בזה זרות גדול לפי שהתאומים תמיד יתדמו בתוארים ובתכונות ובמדות לפי השתוות בריאתם ברחם ובזמן ובזרע האב והאם וגם לפי המערכה ואף שנודה שלא נולדו שניהם ברגע אחד אין ספק שלא יהיה מרחק הזמן ביניהם רב עד שינגד מערכת האחד למערכת האחר וכל"ש להיות לידת שניהם כאחד שמורה על היות הריון שניהם כאחד. ועשו ויעקב בהיותם תאומים איך יהיו מתנגדים במזגיהם וטבעיהם ומערכותיהם וכל זה מורה שלא היתה לידתם כפי הטבע בהחלט אבל שחידש שם רצון אלדי לעשותה באופן ההוא המתנגד להיות אות ומופת למה שיהיה באחרית וכמו שכתב הר"ן. והנה רבקה למה שידעה מפי יצחק כי נביא הוא מה שנענה בתפלתו ושהשם נעתר לו כי הוא היה עקר ג"כ כמוה אמרה א"כ למה זה אנכי ר"ל אם הייתי אני לבדי עקרה לא יהיה מהזרות התרוצצות הבנים בקרבי מפני שני מזוגי והתחלפות טבעי בהריון אבל אם האמת הוא שיצחק גם כן הוא עקר ויעתר לו וטבעו שינה ומזגו החליף כמו ששינה מזגי וטבעי אם כן למה היה הרצון. כי בלבד כי היה ראוי שיצחק ירגיש הצער בגופו המשתנה והנחלף לא בגופי בלבד וזהו אמרה אם כן למה זה אנכי שתזר למה שאמר למעלה ויעתר לו והותרה בזה השאלה הד'. ואמר ותלך לדרוש את ל"י לפי שידעה שהיה כל זה מפאת ההשגחה לכן דרשה מאת המשגיח עליו. ורש"י כתב שהדרישה הזו היא לדעת מה תהיה בסופה וכן הוא האמת. ותפשו הרמב"ן באמרו שלא מצא דרישה מאת השם רק לתפלה. ונראה ששכח (מלכים ב' ח') ויאמר המלך אל עזאל קח בידך מנחה ולך לקראת איש האלהים ודרשת את ל"י מאתו לאמר האחיה מחולי זה. וכתב גם כן דרשו בבעל זבוב אלדי עקרון שהדרישות האלה אינם להתפלל כ"א לדעת העתיד. ואמנם למי דרשה רבקה ההודאה הזאת אחרי שהיא לא היתה נביאה וחז"ל אמרו שהלכה לדרוש בבית מדרשו של שם ועבר ושם אמר לה בשם ל"י שני גוים בבטןך ויותר נכון לומר שהלכה אצל אברהם שעדין היה חי לדרוש את ל"י מאתו ושהוא השיבה בדבר השם שני גוים בבטןך רוצה לומר שהיו שני עוברין תאומים בבטנה ונראה לי שהודיעה שד' סבות היו לה בהריונה. הא' לפי שהיו שני גוים בבטנה רוצה לומר שעם היותם בני אב אחד ואם אחת צדיקים וטובים הנה לא היו הבנים כן כי הם יהיו מתחלפים בטבעיהם ודתיים ואמנותיהם כשני גוים מאומות שונות וכאלו האחד מהם היה הודיי בקצה המזרח והאחר אשכנזי בקצה המערב ועל זה כפי התחלפות טבעיהם ועניניהם אמר שני גוים בבטןך כי לפי שמלידה ומבטן ומהריון נבדלו אמר ששם בבטן היו כשני גוים ובעבור זה היו מתרוצצים כי לא יוכלו להתחבר במקום אחד. והסבה הב' היא ושני לאומים ממעיך יפרדו רוצה לומר ולא תחשוב שיהיה אחד מהבנים האלה עקר כאביו וכאבי אביו כי הם יהיו רבי הזרע והבנים ומהם יסתעפו לאומים רבים. כי הנה גוים אמר כפי האיכות בחלוף טבעיהם ולאומים אמר כפי הכמות מרובי זרעם והוא מלשון ובאפס לאום מתחת רזון ולפי שהית' הסב' הראשונ' שזכר מחלוף טבעיה' אמ' שני גוים בבטןך כי בבטנה היו כן. אמנם בסבה הב' שהיא מצד רבויים אמר ממעיך יפרדו כי אחר שיפרדו ממנה ויהיו לאנשי יתרבה זרעם לא בבטן וכאלו אמר להיותם התחלות לעמים רבים ועצומים בבטן יתרוצצו כי קצר המצע מהשתרע והיו קטון המקום ההוא להכיל לאומים עצומים כמוהם. וחז"ל אמרו שהכוונה בלאומים מלכיות ואין לאום אלא מלכות. והסבה הג' היא ולאום מלאום יאמץ ר"ל כי שניהם מלבד שיהיו מתחלפי הטבעי והדתות ושהם עמים ואוכלוסי' רבים הנה עוד יהיו מריבים זה עם זה תמיד כי לא יסכימו זה עם זה באהבה ואחיה כקרובים אבל יהיו תמיד במריבה פעם יגבר זה על זה ופעם יהיה המנצח מנוצח והגבוה ישפל וכזה יהיה תמיד ביניהם ריב וקטטה. ולכן הם מתרוצצי עתה רמז למה שיעשו אח"כ בארצות' לגוייהם. והסבה הד' היא ורב יעבוד צעיר ר"ל שמלבד שאר הסבת עוד תתחברה שמה סבה אחרת לקטטה והריב בין שני הגוים האלה והיא שהרב יהיה משועבד לצעיר והוא הפך הראוי ולכן יתעצ' הרב לצאת מהשעבוד ההוא ולהתגבר על הצעיר כפי הדרך הטבעי והצעיר ישתדל למשול בו כפי ההשגחה העליונה כי הרב ימשול בכח הגופני לפי החומר והצעיר בכח נפשי כפי השכל ולכן אש המריבה תוקד במ תמיד לא תכבה. וכבר כתב הר"ן שלכן היה עשו וזרעו ראשית צרינו. וחז"ל אמר אמלאה החרבה לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים. ואמרו כשזה קם זה נופל שחוייב זה באדום ולא באומה אחרת לפי שהיה אח עשו ליעקב בן כבודה כמוהו ולכן תרע עינו באחיו ובבן אמו יתן דופי. ושבראותו שיעקב בחר לו יה ואהבת עולם אהבו וברך את ארצו ואת עשו שנאמר וישם את ארצו שממה כמאמר הנביא בהכרח תפול הקנאה בעשו ובזרעו יען וביען הקנאה לא תמצא כי אם בין השוים וכל שכן בין האחים שהם שוים מכל צד. ואמנם שאר העמים וגם בני ישמעאל ובני קטורה שהיו מבני אברהם כבר ידעו כי ביצחק נקרא לו זרע כי הוא היה בן הגבירה והם בני הפלגשים ואברהם בחייו שלחם מעל יצחק בנו ולכן לא תרע עינם בממשלת ישראל ולא ירעו ולא ישחיתו קדש ל"י אשר אהב מה שאין כן בעשו וזרעו כי להיותם שוים באחיה תפול הקנאה שמה וכל עוד שגיבה ידו על עשו ויתנשא על אחיו כי הוא הבכור ובנחלתו יתגבר באמרו גם אנכי יורש עצר כמוך והלא אב אח' לכלנו כ"ש שאני הבכור ולי משפט היתרון והבכורה וכאשר ירים יעקב יגבר על עשו וזרעו כפי הטבת ההשגחה ושפע הברכה העליונה ומזה יתחייב שמוט עשו נמשך מהתנשאות יעקב משום ורב יעבוד צעיר אבל מוט יעקב לא ימשך בעצם מהתנשאות עשו כי הוא יהיה בעונו ועל צד העונש ולזה אמר הכתוב ואלה המלכים אשר